एकाइ ६ · अधिकार ठुलो कि कर्तव्य ठुलो?

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ३१

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ शब्दार्थ

ज्ञान · ३

१. मन्तव्य → **च.** सभामा राखिएको विचार
२. दृष्टान्त → **ङ.** प्रस्तुत गरिने उदाहरण
३. नैसर्गिक → **ज.** स्वाभाविक, जन्मैदेखिको
४. कुण्ठित → **ख.** दबाइएको, रोकिएको
५. अपरिहार्य → **क.** नभई नहुने
६. हेक्का → **ग.** सम्झना, याद

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ श्रुतिसमभिन्नार्थी शब्द

बोध · २

उत्तर

क. दीन; ख. जून; ग. कृति; घ. शीत

अङ्क विभाजन

✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘दीन’ (गरिब) र ‘जून’ (चन्द्रमा) छानेमा।
✓ प्रतिशब्द ०.५ का दरले ‘कृति’ (रचना) र ‘शीत’ (ओस) छानेमा।

३ ठिक कि बेठिक?

बोध · २

i. ✓ **ठिक**
ii. ✗ **बेठिक:** हरेक वक्तालाई पाँच मिनेट समय दिइएको थियो।
iii. ✗ **बेठिक:** युधिष्ठिर र कुकुरको कथा पदम गुप्ताले सुनाएका थिए।
iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ वादविवादको बोध

क. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ चिदानन्द चौधरी र पदम गुप्ता भनी लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ पाँच मिनेटको समयसीमा, भेदभाव वा आक्षेप नलगाउने, शिष्ट खण्डन गर्ने, टिपोट हेरेर नबोल्ने वा निर्णायकको निर्णय अन्तिम हुनेमध्ये कुनै दुई लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — **बोध · २**

✓ गीताको श्लोकमै ‘अधिकार’ शब्द अगाडि आएको देखाएको लेखेमा।
✓ अधिकारबिनाको कर्तव्यलाई हतियारबिनाको लडाइँ वा नुनबिनाको तरकारीसँग तुलना गरेको लेखेमा।

घ. **उत्तर**

पदम गुप्ताले कर्तव्यको महत्त्व देखाउन तीन कथा सुनाएका छन्। दृष्टिविहीन आमाबुबालाई खर्पनमा राखेर तीर्थ घुमाउने श्रवणकुमारको कथाले सन्तानको कर्तव्य देखाउँछ। विजयको आशीर्वाद माग्न आएका आफ्नै छोरा दुर्योधनलाई पनि सत्य र न्यायको पक्षमा नउभिएकाले आशीर्वाद नदिने गान्धारीको कथाले सत्यप्रतिको कर्तव्य देखाउँछ। अन्तिमसम्म साथ दिने कुकुर छोडेर स्वर्ग जान नमान्ने युधिष्ठिरको कथाले साथ दिनेप्रतिको कर्तव्य देखाउँछ। त्यसपछि उनले नदीले पानी, रुखले फलफूल, सूर्यले ताप र चन्द्रमाले शीतलता दिएर कर्तव्य पूरा गरेको प्रकृतिको उदाहरण दिएका छन्। कर्तव्यको तेलबिना विकासको रेल चल्दैन भन्ने उपमाले उनले आफ्नो तर्क टुङ्ग्याएका छन्।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

अङ्क विभाजन **बोध · ४**

- ✓ श्रवणकुमारको कथा र त्यसले देखाउने कर्तव्य लेखेमा।
- ✓ गान्धारी वा युधिष्ठिरको कथा र त्यसले देखाउने कर्तव्य लेखेमा।
- ✓ नदी, रुख, सूर्य र चन्द्रमाको प्रकृतिको उदाहरण लेखेमा।
- ✓ कर्तव्यबिना विकास वा अधिकारको गाडी चल्दैन भन्ने उपमासहित निष्कर्ष लेखेमा।

५ बोध प्रश्नोत्तर

उत्तर **बोध · ४**

क. टोलका बासिन्दाले वर्षौंसम्म गाउँपालिकामा निवेदन दिएर र आन्दोलन गरेर पक्की बाटो ल्याए।

ख. नालीमा प्लास्टिक र फोहोर थुप्रिएकाले पानी नालीबाट नबगी बाटोमाथि बग्यो र खाल्डा परे।

ग. उनीहरूले शनिबार बिहान नाली सफा गरे र घरघर पुगेर फोहोर छुट्याएर राख्न अनुरोध गरे।

घ. अधिकार र कर्तव्य एउटै सिक्काका दुई पाटा हुन्; अधिकार पाएपछि त्यसलाई जोगाउने कर्तव्य पनि पूरा गर्नुपर्छ भन्ने निष्कर्षसँग मिल्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ क: निवेदन र आन्दोलनबाट बाटो आएको लेखेमा।
- ✓ ख: नालीमा फोहोर थुप्रिएर पानी बाटोमा बगेको कारण लेखेमा।
- ✓ ग: नाली सफा गरेको र फोहोर छुट्याउन अनुरोध गरेको लेखेमा।
- ✓ घ: अधिकार र कर्तव्य एकअर्काका परिपूरक हुन् भन्ने निष्कर्षसँग जोडेमा।

६ काल र पक्ष

उत्तर **प्रयोग · २**

क. दिदी चिठी लेख्दै छिन्। ख. हामी साँझ खोलामा पौडी खेल्थ्यौं। ग. भाइले गृहकार्य सकेछ। घ. बुबा घर आउनुभएको छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले ‘लेख्दै छिन्’ र ‘खेल्थ्यौं’ लेखेमा।
- ✓ प्रतिवाक्य ०.५ का दरले ‘सकेछ’ र ‘आउनुभएको छ’ लेखेमा।

७ पदयोग र पदवियोग

अङ्क विभाजन **प्रयोग · २**

- ✓ प्रतिशुद्धि ०.५ का दरले ‘आमा का’ लाई ‘आमाका’ (विभक्ति जोडिने) र ‘घर भित्र बाट’ लाई ‘घरभित्रबाट’ (नामयोगी र विभक्ति जोडिने) बनाएमा।
- ✓ प्रतिशुद्धि ०.५ का दरले ‘ल्याउँदैछु’ लाई ‘ल्याउँदै छु’ (अपूर्ण पक्षको क्रियापद छुट्टिने) र ‘भाइ हरूले’ लाई ‘भाइहरूले’ (‘हरू’ जोडिने) बनाएमा।

८ वादविवाद लेखन

उत्तर

विद्यार्थीलाई मोबाइल फोन आवश्यक छ (पक्ष)

आदरणीय सभाध्यक्षज्यू, निर्णायक मण्डल, समयपालकज्यू र साथीहरू, म ‘विद्यार्थीलाई मोबाइल फोन आवश्यक छ’ भन्ने विषयको पक्षमा आफ्ना विचार राख्न चाहन्छु।

आजको युग सूचना र प्रविधिको युग हो। मोबाइल फोन अब कुरा गर्ने साधन मात्र होइन, सिक्ने साधन पनि बनेको छ।

पहिलो, मोबाइलबाट विद्यार्थीले शब्दकोश, अनलाइन पाठ र शैक्षिक भिडियो जहाँसुकै बसेर पढ्न सक्छन्। कोभिडको समयमा धेरै विद्यालयले अनलाइन कक्षा मोबाइलबाटै चलाएका थिए। दोस्रो, विद्यालय टाढा भएका विद्यार्थीलाई आपत्का बेला परिवारसँग तुरुन्त सम्पर्क गर्न मोबाइल चाहिन्छ। तेस्रो, आजको रोजगारी र सेवा, बैङ्किङदेखि सरकारी फारामसम्म, मोबाइलमा सर्दै छन्; विद्यार्थीले सानैदेखि यसको सुरक्षित प्रयोग सिक्नुपर्छ।

विपक्षी साथीहरू मोबाइलले ध्यान भड्काउँछ भन्नुहुन्छ। तर दोष मोबाइलको होइन, प्रयोगको हो; अभिभावक र विद्यालयले समय र नियम तोकिदिए मोबाइल हानिकारक होइन, सहयोगी बन्छ।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

अन्त्यमा, सही ढङ्गले प्रयोग गरिएको मोबाइल विद्यार्थीका लागि ज्ञानको झ्याल हो। त्यसैले विद्यार्थीलाई मोबाइल फोन आवश्यक छ भन्दै म बिदा हुन्छु। धन्यवाद। **प्रयोग · ४**

अङ्क विभाजन

- ✓ सम्बोधन, पक्ष वा विपक्षको स्पष्ट घोषणा र विषयको सन्दर्भ दिएमा।
- ✓ उदाहरणसहित कम्तीमा तीन तर्क प्रस्तुत गरेमा।
- ✓ विपक्षको सम्भावित तर्कको शिष्ट खण्डन गरेमा।
- ✓ निष्कर्ष र धन्यवादसहित वाक्य गठन, वर्णविन्यास र लेख्य चिह्न शुद्ध भएमा।

९ सोच्नुहोस्

उत्तर **उच्च दक्षता · ४**

अधिकार र कर्तव्य एउटै सिक्काका दुई पाटा हुन्; एउटा बिना अर्को टिक्दैन। मेरो एउटा अधिकार अर्को व्यक्तिको कर्तव्यमा अडेको हुन्छ। उदाहरणका लागि, मलाई शिक्षाको अधिकार छ; यो अधिकार पूरा हुन शिक्षकले राम्ररी पढाउने र राज्यले विद्यालय चलाउने कर्तव्य पूरा गर्नुपर्छ। त्यसैगरी मैले पनि नियमित पढ्ने र शिक्षकको सम्मान गर्ने कर्तव्य निभाएँ भने मात्र त्यो अधिकारको फल पाउँछु। सफा वातावरणमा बाँच्न पाउनु मेरो अधिकार हो, तर फोहोर तोकिएको ठाउँमा फाल्नु मेरो कर्तव्य हो; सबैले कर्तव्य बिर्सिए कसैको पनि अधिकार सुरक्षित रहँदैन। त्यसैले असल नागरिकले आफ्ना अधिकार माग्दा आफ्ना कर्तव्य पनि सम्झनुपर्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ अधिकार र कर्तव्य परिपूरक हुन् भन्ने स्पष्ट धारणा राखेमा।
- ✓ एउटाको अधिकार अर्काको कर्तव्यमा अडेको हुन्छ भन्ने तर्क दिएमा।
- ✓ शिक्षा, सरसफाइ जस्ता आफ्नै जीवनका उदाहरणले पुष्टि गरेमा।
- ✓ अधिकार माग्दा कर्तव्य पनि पूरा गर्नुपर्छ भन्ने निष्कर्ष दिएमा।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	जम्मा
अङ्क	५	१४	८	४	३१

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking